

IX. évf. 110. sz. 2018. november

KAKTUSZ ÉS POZSGÁS

A Magyar Kaktusz és Pozsgás Társaság internetes újságja

„Sok érték veszett már el az emberiség kárára úgy, hogy azok, kik sok tapasztalatot hordtak össze önmagukban, azt üzleti titokként szigorúan megőrizték s magukkal vitték a másvilágra is. Úgy tűnik fel nekem, mintha ezek tolvajok lennének, mert az emberi fejlődés eredményét, saját tudásukat, önző célokból utódaiktól s fajrokonaiaktól eltulajdonították.” (1927)

dr. FÖLDI FERENC

Az Országos Magyar Kertészeti Egyesület Kaktuszkedvelők Szakosztálya Elnöke

Debreceni Pozsgástár

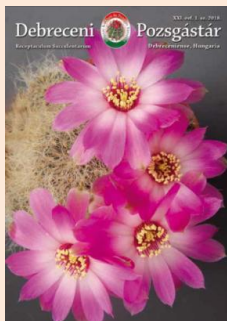
Egy évre csak 5.000,-Ft!

Érdeklék a pozsgásnövények, a kaktuszok?

A világ élvonalába tartozó írásokat akar olvasni újonnan felfedezett növényekről?

Ismerni akarja élőhelyüket? Szeretné beszerezni e növényeket?

Színvonalas, teljesen színes és pontosan megjelenő folyóiratot szeretne?

Debreceni Pozsgástár

Megjelenik évente négy alkalommal, újságonként 60 teljesen színes, összesen 240 oldalon, kiváló színes képekkel.

A postai költség bérmentesítve a megadott címig!

Előfizetés történhet belföldi rózsaszínű postai utalványon és banki átutalással a

Magyar Kaktusz és Pozsgás Társaság Közhasznú Egyesület számlaszámára:

60600084-14000072, Hajdú Takarékszövetkezet.

Újságunkat régebbi előfizetőinknek is csak akkor tudjuk postázni, ha az éves előfizetési díjat befizették!

Érdeklődés, információ: Szászi Róbert, e-posta: nogorobert@gmail.com, tel: 30/425-6067

Barizs Dániel, e-posta: barizs56@gmail.com

KAKTUSZ és POZSGÁS

Magyar Kaktusz és Pozsgás Társaság Közhasznú Egyesület internetes újságja

Kiadja: Magyar Kaktusz és Pozsgás Társaság Közhasznú Egyesület, Debrecen

4078 Debrecen-Haláp, Tanya 93. E-posta: nogorobert@gmail.com

Szerkesztőség: m.kaktusz.es.pozsgas.tarsasag@gmail.com

Elérhető honlapunkon: <http://kaktusz-es-pozsgas-tarsasag.hu/hirleveleink>

Készíti: Ficzer Miklós

© Ficzer Miklós © Magyar Kaktusz és Pozsgás Társaság, Debrecen

A DEBRECENI POZSGÁSTÁR OLVASÓIHOZ

Kérjük a Debreceni Pozsgástár olvasóit, hogy aki a negyedévek végén nem kapja meg a Debreceni Pozsgástárt, azt feltétlenül jelezze az alábbi elérhetőségen: nogorobert@gmail.com
Jelzésük azért fontos, mert a Debreceni Pozsgástár postázásához napra kész nyilvántartás szükséges. Csak így kerülhető el a postázás esetleges elmaradásával járó kellemetlenség. Sajnos, akaratunkon kívüli okok miatt minden negyedévben előfordul néhány kézbesítés elmaradás. Az elmaradások gyors pótlásához kérjük mielőbbi visszajelzésüket az következő elérhetőségeken: *Szászi Róbert*, e-posta: nogorobert@gmail.com, tel: 30/425-6067

Megértésüket, segítségüket köszönjük.

„Mindennek tetszeni lehetetlen, akarni együgyűség”

Mindenes Gyűjtemény, 1789.

T A R T A L O M

Címlapon: <i>Echinocereus rigidissimus</i> v. <i>rubrispinus</i> . Fotó: Komporály Zsolt, Nyíregyháza	
Fábián László: Űlők és (félre)beszélek a kábító kaktuszokról.....	4
Pozsgásokról és hasznukról röviden.....	17
- A' Spanyol <i>Cochenilla</i> . 1828	
- Aloe – kötelek. 1835	
- Cukor-készítés fügékből. 1837	
Pozsgás-munkanaptár — aktuális teendők november hónapra	18
Ficzere Miklós: Magyarországi híradások agavék, kaktuszok és más pozsgás növények virágzásáról az 1800-as években	19
Nagy József: Iskolaprogram – Kövy Sándor Általános Iskola, Berettyóújfalú.....	25
Takács Valentina: Rózsa Úr a kaktuszok között	26
Udvarolhatunk-e a kaktusszal?.....	27
Észak-Afrikában kaktuszból gyártanak mügumit.....	27
Bálint Józsefné: Virágzó kaktusz.....	28
Kiss László: Etimológia szótár – <i>mediolobivia</i> - <i>melocactoides</i>	29
Hátlap – Gyerekek rajzai kaktuszokról: Kalmár Nándor és Ecker Livia rajza	

ÜLÖK ÉS (FÉLRE)BESZÉLEK A KÁBÍTÓ KAKTUSZOKRÓL

Írta: *Fábián László*

Fűben-fában orvosság, mondták a felmenőink. Hihetetlen, de ezt a mondást akár alkalmazhatjuk kaktuszainknál is. Mindenki tudja, kedvenceink között vannak olyan fajok, melyek messze földön híresek kábító hatásukról, azt azonban kevesen tudják, hogy mindegyik faj tartalmaz valamiféle alkaloidákat (hatóanyagokat), amelyekkel védekeznek a kártevők és a növényevőkkel szemben. S éppen ezek a hatóanyagok lehetnek az embernél a tudatmódosító szerek. Már most, a kezdeteknél gondban vagyok. A hatóanyagok vegyi összetétele elképesztően széleskörű. Sajnos, nem vagyok vegyész, ezért sokszor én sem értem a bonyolult kristályok elrendeződését, az elemek számának mennyiségét, pl. $C_{15}H_{23}O_2 = \text{lophocerin}$, $C_{15}H_{23}O_2 = \text{lophocerin}$, valamint a néha rendkívül nehezen megtanulható megnevezésüket, pl. *N-Formylanhalonidin* vagy *Dehydrolemaireocerein*, de akadnak akár több sornyi megnevezések is. Ezeket a műszavakat csak ritkán fogom használni, inkább, úgy döntöttem, hogy az adott faj felhasználásáról fogok többet beszélni ill. írni.

1. A legismertebb narkotikus kaktusz a *Lophophora williamsii*. Peyotl és még több tucat más néven ismeretes a bennszülöttek körében.

A növényeket már az őskorban is szívesen felhasználta az ember. A legrégebbi törzsek elkerülhetetlenül kapcsolatba kerültek bizonyos nagyon mérgező növényekkel, de olyanokkal is, melyeknél felfedezték az emberi testre és agyra gyakorolt negatív vagy pozitív hatásukat. A generációk tapasztalatai ezután fokozatosan tudássá alakult át, melyet sokszor a gyakorlatban hatékonyan, vagy kártékonyan voltak képesek felhasználni a törzs épülésére vagy kárára. Sajnos, ezek az ismeretek az emberi kultúrák fejlődésével elvesztek, mivel vagy boszorkányságnak lettek kikiáltva, vagy az emberek inkább bíztak a babonákban és az Isten jóhiszeműségében.

Természetesen a mai korban is felhasználunk különféle hatóanyagokat, melyek azonban gyakran nem természetes eredetűek, hanem szintetikusak. Bár kristályrendszerük, összetételük lehet azonos, azonban a két különböző módon keletkezett hatóanyag mégsem ugyanaz. A természet szerintem más izomereket használ fel és a molekulákban más sorrendben rendezi el őket. Ilyenkor előszeretettel alkalmazom ezt a közmondást: „Ha két ember ugyanazt csinálja, az nem ugyanaz!”.

2. Három, kevésbé ismert és tartott lofófora faj: 1. *L. fricii*, 2. *L. lutea*, 3. *L. diffusa*, ezek hatóanyagaikban is sokban eltérnek egymástól.

Szerencsénkre még nagyon sok „elzárt világ” létezik ezen a Földön, úgyhogy idővel a törzsi ismeretek eljutottak, eljuthatnak modern világunkba. A gyakran lenézett, elmarasztalt „vademberi” gyakorlatok kezdik elnyerni helyüket a modern gyógyászatban is. A kaktuszfélék néhány fájának felhasználása Európában már az amerikai kontinens felfedezésétől ismertté vált. A klérus tiltása ellenére néhány törzsnél a kaktuszok kultikus célból való felhasználása fennmaradt még a napjainkig is. Különböző leírásokból, szájhagyományokból tudjuk, hogy a bennszülöttek nemcsak a *Lophophora* nemzetség tagjait ruházták fel létező és nem létező tulajdonságokkal, hanem a fajok egész sorát. A *Lophophora* nemzetséggel most csak érintőlegesen fogok foglalkozni, mert a „Frič munkássága” című sorozatomban több tucat oldalon igyekszem majd beszámolni róluk.

3. Az *Ariocarpus* nemzetség három faja, 1. *A. agavoides*, 2. *A. fissuratus*, 3. *A. kotschoubeyanus*.

Annak ellenére, hogy tudjuk, az „eredeti peyotl” a *Lophophora williamsii* faj, az észak-amerikai indiánok ezzel a megjelöléssel említették csaknem az összes olyan kaktuszt, amelyeket felhasználtak vallásos rítusaiknál vagy a sámánok szertartásainál. Ezek a fajok az *Astrophytum*, *Turbiniacarpus*, *Strombocactus*, *Ariocarpus* és a *Mammillaria* nemzetségekbe tartoznak. Az irodalomban szintén fellelhetjük, hogy ezzel a névvel nemcsak a kaktusz-félék tagjait illették meg, hanem sok, eltérő kinézetű növényt is, más növényi családokból. Az tény, hogy a fent említett nemzetségek néhány faja tartalmaz fizikailag aktív vegyületeket, ezért a fajokat jelen korunkban felhasználják az újkori sámánizmusnál, vagy a kemény drogok kísérleteinél.

A *L. williamsii* legközelebbi rokona a *L. diffusa* faj. Ez a világoszöld bőrszövetű, tövistelen növény Mexikóban a Querétaro szövetségi államban él, ami délebbi előfordulás a *L. williamsii* életteréhez viszonyítva. Nemcsak a bőrszínben, virágzatban, hanem a kémiai anyagok összetételében is eltérnek egymástól. A növény csak nyomokban tartalmaz **meskalint** és a

legfőbb összetevője *tetrahydroisochonolin* (THIQ) alkaloida (a **pellotin** az összes alkaloid frakció 86,2 %-át teszi ki). A tipikus *L. diffusa* növényhez hasonló összetételű alkaloidák találhatóak a *L. diffusa* var. *koehresii* változatnál is. A *L. fricii* faj alkaloid analízisének csaknem azonosságát állapították meg a *L. diffusa* fajjal, annak ellenére, hogy a természetben 300 kilométer távolságra élnek egymástól. Mindkét faj testnedvében hasonló arányban fordulnak elő a PHEA és a THIQ hatóanyagok. A *L. fricii* fajt a tarahumara indiánok „*hikuri walula saeliame*” néven jelölték, ami azt jelenti, a „Nagyúr”. A felsorolás utolsó taxonja a *L. jourdaniana*, melyet azonban spekulatíván internemzetségű hibridnek vélnek.

4. *Lophophora jourdaniana*, a természetben ez idáig nem lett újra felfedezve, ezért sokan nemzetségek közti hibridnek tartják, a másik legvalószínűbb szülő lehetőségeként vagy egy *Epithelantha*, vagy valamelyik *Mammillaria* faj jöhet számításba.

Az *Epithelantha micromeris* fajt a tarahumarák „*hikuli mulato*”-nak nevezik, ami azt jelenti, hogy „sötét bőrű peyotl”. A növényt egészen a 20. század elejéig alkalmazták. A növény állítólag meghosszabbítja az életet és a varázslóknak és a sámánoknak kiélesítette a belső látásukat. Az epitelantákban csak nyomokban mutatták ki az alkaloidákat, főleg **triterpen** és **szterol** származékokat.

Az *Ariocarpus* nemzetség nem tartalmaz sok fajt. Az irodalmi források szerint az indiánok néhány fajukat „*peyote*” néven ismerték. A bennszülöttek legnagyobb figyelmét az *A. fissuratus* faj foglalta el, mely a tarahumarák között, mint mágikus és narkotikus növény volt ismert. Mint „*hamis peyote*” volt megjelölve és a használatakor állítólag mindig biztos pszichoaktív hatás jött létre. Az indián harcosok ezt a kaktuszt, főleg szárított állapotban, mint mindenre jó orvosságnak tartották, elsősorban sebesüléskor a sebeknél és a zúzódásoknál használták, amelyeket a harcok során szereztek, s felhasználták kígyómarás ellen is. A lilán nyíló *A. fissuratus* fajt nevezték szintén „*vad peyote*”-nak, „*peyote cimarron*”, vagy „*hikuri sunami*”-nak.

Az *A. agavoides* Tula város környékén tenyészik, Tamaulipas tagállamban. A bennszülöttek „*kis agavé*”-nak, „*magueyitos*”-nak nevezik. Az etnobotanikai irodalomban nincs alátámasztva, hogy valamikor fel lett volna használva a vallásos szertartásoknál. A növények csak a nemzetséghez való hova tartozásuk szempontjából voltak elemezve.

A. kotschoubeyanus fajt szintén nevezték „*peyote*”-nak, vagy „*chaute*”-nak, azonban leggyakrabban „*pezuna de venado*”-nak, ami szabad fordításban „*odaragasztott patát*” jelent,

esetleg „*pata de venado*”-nak, fordításban „szarvas nyom”. A növényt elsősorban antibakteriális szerként használták. A növény „*peyote*” megnevezése miatt kémiai analízisnek vetették alá, de csak két alkaloida nagyon gyér előfordulását tudták kimutatni bennük.

5. *Epithelantha micromeris* faj termése és apró virágja, kis termete ellenére az őslakosok hatalmas varázserőt láttak benne.

A huichol (vicsol) indiánok az *A. retusus* fajt „*chautle*”-nak vagy „*chaute*”-nak nevezték, esetleg „*tsuwiri*”-nak, ami fordításban „*hamis peyote*”-t jelent, és hittek varázsserejében. Állításuk szerint gyengeelméjűséget okozhatott. A növényt lázcsillapítónak is használták. Hozzá hasonlóképpen használták fel az *A. bravoanus* és *A. scapharostrus* fajokat. Az ariokarpuszok azok közé a kaktuszok közé tartoznak, melyeken elsőként végeztek el vegyi analíziseket. Többszöri analízis után is megállapították, hogy a fajok nagyon kevés alkaloidát tartalmaznak, a legnagyobb százalékban a **hordenin** nevű vegyület volt jelen, tehát csak pszichológiai hatásuk van.

6. Három asztrofitum faj. Állítólag, főleg ezeket használták kultikus célokra: *A. asterias* (a képen egy hibrid példánya látható), *A. capricorne* és *A. myriostigma*.

Az *Astrophytum asterias* faj a legjobb jelölt a „*hamis peyote*” megnevezésre, ez elsősorban a lofofórákhoz való morfológiai hasonlatosságának tudható be. Az az állítás vitatható, hogy az *Astrophytum* nemzetség tagjai, főleg az *A. asterias*, *A. capricorne* és az *A. myriostigma* fajok, alkalmazva voltak kultikus célokra az eredeti lakosoknál és az etnobotanikai irodalmakban le lettek jegyezve, mivel hiányoznak a hiteles történelmi feljegyzések e tények igazolásához. Mind a három taxon pozitív alkaloida teszteredményt mutatott ki, azonban kiterjedtebb analízisek eddig nem lettek rajtuk alkalmazva. Az *Aztekium ritteri* faj egy figyelemreméltó, nagyon ritka, miniatűr növény, amely Mexikóban Nuevo León tagállamban őshonos. Az irodalmi források szerint gyakran felhasználták vallásos rituáléknál. Az alkaloidáinak összetétele nagyon érdekes, de a pszichoaktív vegyületek jelenléte nagyon elhanyagolható mennyiségben voltak kimutatva.

7. *Aztekium ritteri*, apró, kétszínű virággal, ha a növények nem kapnak felülről csapadékot, sűrű gyapjat fejlesztenek.

Kétségtelenül az indiánok által felhasznált növényekhez tartozik a mai felfogásban értelmetlen *Coryphantha* nemzetség néhány faja is. A nemzetségben főleg a β -fenethylamino alkaloidák voltak kimutathatóak. Ezek az alkaloidák a növény nem kiszárított testrészének akár a 0,1 %-át is kitehetik. Különlegességnek számít, hogy a **normacromerin** hatóanyag más növény családban is ki volt mutatva, főleg a *Leguminosaceae* (*Fabaceae*, pillangósvirágú) családban. A korifantákban előforduló vegyületek azért voltak intenzíven tanulmányozva, mert a pszichoaktív alkaloidáinak struktúrája nagyon hasonlít más családok növényeinek alkaloid struktúrájához. A fajokban alkaloidakon kívül kimutattak **szitoszterol**, **eicoszanol**, **galaktóz**, **szacharóz** származékokat és telítetlen **triterpenol** vegyületet.

8. Közkedvelt és jól ismert korifanták: *C. compacta*, *C. elephantidens*, *C. palmeri*.

A *Coryphantha compacta* nagyon jól ismert, mint amulett növény és leggyakrabban „bakanawa”, de úgyszintén mint „bakana”, „bakanori”, „hikuli” és „Santa Poli” nevekkkel látták el. Bizonyíthatóan a tarahumara indiánok sámánjai felhasználták, mint gyógyszert. A szétnyomott növényeket nyílt sebeknél alkalmazták, a megfőzött növényeket vagy gyökereiket főzetként használták minden betegséggel szemben. További fajt, a *Coryphantha elephantidens* növényt a mai napig megvásárolhatjuk Mexico City-ben mint „peyote” anyagot. A *Coryphantha* (*Lepidocoryphantha*) *micromeris* fajjal egyetemben ezeket a növényeket felhasználták vallásos rituáléknál is.

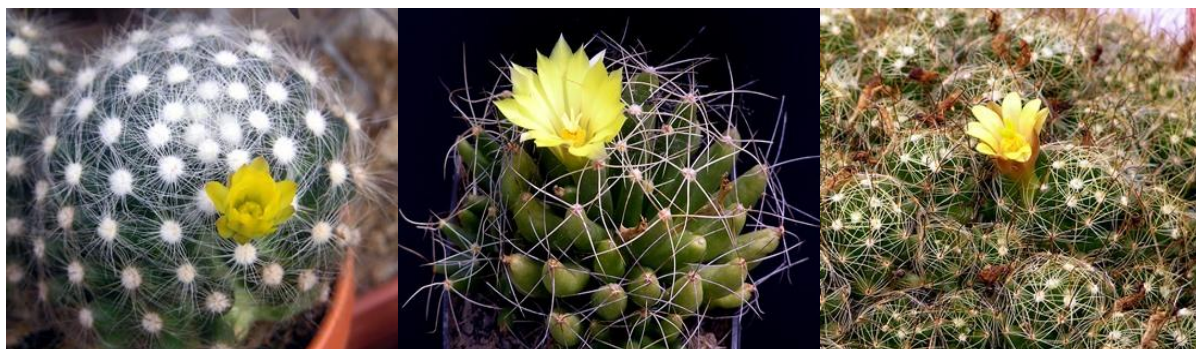
Az irodalomban a *Coryphantha* (*Lepidocoryphantha*) *macromeris* faj helyezkedne el a második helyen, ha az indiánok által használt rituális növényeket rangsorolnánk. A növényt a mai napokig használják szakrális célokra és a bennszülött megnevezése „Dona Ana” vagy „mulato”. A típusnövényhez hasonlóan a *Coryphantha* (*Lepidocoryphantha*) *macromeris* var. *runyonii* változatát is felhasználták etnobotanikai célból, legfőképpen Mexikó északi tájain. A *runyonii*

változat kisebb termetű és kevésbé sűrűn tövisezett, mint a típusfaj. A legfőbb pszichoaktív alkaloidája a **macromerin**, míg a változatánál a **normacromerin** (0,07 %) van túlsúlyban. A *Coryphantha palmeri* faj Coahuila, Durango és Zacatecas tagállamokban fordul elő, és az irodalmi forrásokból erről a növényről is tudhatjuk, hogy „narkotikus”. A növényekben kimutatták a **galaktóz** és a **β -szitoszterol** jelenlétét.

9. A két taxont a mai besorolásokban a *Coryphantha* nemzetségben tartják nyilván, szerintem továbbra is *Lepidocoryphantha* nemzetségben van a helyük: *L. macromeris*, *L. macromeris* var. *runyonii*.

10. Karakterükben sokban eltérő három *Dolichothele* faj, a gyűjteményeink gyakori látogatói: *D. baumii*, *D. longimamma*, *D. surculosa*.

A „narkotikus és gyógyhatású” növények további csoportja a *Dolichothele* nemzetségben van. Adam Gottlieba könyvében elolvashatjuk, hogy néhány észak-amerikai indián törzs a *Dolichothele* nemzetség tagjait gyakran felhasználták a peyotl ünnepségeken. Főleg, állítólag, a *D. longimamma*, *D. sphaerica*, *D. baumii*, *D. melaleuca*, *D. uberiformis* és a *D. surculosa* fajok voltak. Sajnos itt hiányzik az egyéb, szavahihetőbb feljegyzés, és Gottlieba következtetését, ami a dolichotele peyotl ünnepségekben való felhasználására utal csak a kémiai analízisekből következtette ki. Bizonyíthatóan csak a *D. longimamma* fajt használták kultikus célokra – *peyotillo*. Néhány dolichotele faj vegyileg azért érdekes, mivel nemcsak a kaktusz-félék családjában előforduló **fenethylamin** (PHEA) vagy **isochinolin** (THIQ) alkaloidákat tartalmaznak, hanem pl. a *D. sphaerica* képezhet **imidazol** alkaloidákat is.

Carl Lumholtz már 1902-ben az etnografikai tanulmányaiban leírta a *Mammillaria* fajok felhasználását, és pedig a tarahumara indiánok vallási szertartásainál. Állította, hogy a „*hamis peyotl*” növények a különféle mamillaria fajokhoz tartozhattak és okozhattak látási hallucinációkat, a leghatékonyabb részük a legfelső növekedési zóna. Ma már tudjuk, hogyha a növények pszichoaktívak, ezt az aktivitást azonban nem az alkaloidáik okozzák. A legfelhasználtabb faj bizonyosan a *Mammillaria craigii* volt, melynek mágikus hatalmat tulajdonítottak, egyidejűleg lehetővé tette a jóslásokat is. A taxont Bennet és Zinggem átsorolták

a *Mammillaria heyderi* fajba és inentől mindkét taxonnak azonos pszichoaktív hatást tulajdonítanak. A tarahumarák a *Mammillaria heyderi* faj a sámánok szertartásainál volt fontos és ebből a növényből *medicinát* főztek. A növényeket kizárólag csak a sámánok használhatták, akik „*umeru-ame*”-ok voltak, ami fordításban „*meglehetősen erőset*” jelent. Állítólag a növény fogyasztása meghosszabbítja az életet. A növény vakítóan piros terméseit („*chilitos*”) is fogyasztották. A *Mammillaria heyderi* fajt a bennszülöttek „*wi-chuwa-ka*” néven nevezték, ami jelentése „*bolond, buta*”, továbbá „*witchuliki*”, „*wicu-ri-ki*” vagy „*biznaga de chilillos*”-nak. Ochoterena a növényt „*chilito*”-nak jelöli, ami „*apró piros termés*”-t jelent, és leírja, hogy ezeket a terméseket a tarahumarák rendszeresen fogyasztották. A *M. heyderi* faj a nemzetsége tipikus növénye, vagyis sérüléskor ragacsos, latextejet tartalmaz. Más, bizonyíthatóan felhasznált mamillária faj a *M. grahamii* var. *oliviae*, amely Barranca de Batopilas környékén él. A növényeket főleg az erőltetett meneteléskor használták. A *Mammillaria* (*Mamillopsis*) *senilis* bennszülött megnevezése „*szent kaktusz*”. Lumholtz azt írta, hogy a „*hikuli rosarapa*” növényt a vallásos szertartásoknál vették igénybe, hosszú fehér tövisei vannak és az ábrázolása éppen az említett fajt tartalmazza. Rose publikációjában 1899-ben szintén megemlíti e növények alkalmazását az indiánok körében. A *M. senilis* további megnevezései: „*oco-yo-ame*”, mely jelentése „*az ördögtől származó*”. A tarahumarák meg voltak győződve róla, hogy a növény védelmet nyújt számukra az apacsokkal szemben.

11. A *Mammillaria craigii* és a *Mammillaria heyderi* fajok csak jelentéktelen bélyegekből térnek el egymástól, az alkaloidaik szempontjából azonban sokban különböznek. Jobbra a 3. képen *Mammillaria grahamii* var. *oliviae* taxon látható.

A *Solisia pectinata* (*Mammillaria pectinifera*) a „*peyotillo*” elnevezését feltehetőleg a morfológiailag hasonló *Pelecypora aselliformis* és a *Turbinacarpus pseudopectinatus* (ezt a fajt én peleciforának tartom) fajok nyomán kapta. Az irodalomban nem lehet fellelni olyan adatokat, melyek a faj vallási vagy sámáni szertartásoknál való felhasználásukat tárgyalták volna, mindenesetre a növény elterjedési területén „*cochinillo*”-nak hívják, ami fordításban „*apró malac*”-ot jelent. Puebla tagállambeli Tecamachalco környéki példányok analízisében nagyon kevés **hordenint** és **N-methiltiramint** mutattak ki. Egyéb vegyi összetétele bizonyította, hogy a hozzá nagyon hasonló *Pelecypora aselliformis* és a *Turbinacarpus pseudopectinatus* fajok egyáltalán nincsenek közeli rokonságban vele.

12. *Mammillaria* (*Mamillopsis*) *senilis*, nagyon mutatós faj. A kultúrában azonban saját gyökérzetén nehezen megtartható, hazájában túri a túlzott nedvességet és a téli alacsony hőmérsékletet.

A monotipikus nemzetségbeli *Obregonia denegrii* fajt „peyote”-nak jelölik, főleg az *Ariocarpus* és a *Lophophora* nemzetségekre való hasonlatossága miatt. Nem létezik eddig semmilyen etnobotanikai tanulmány a faj rituális felhasználásával kapcsolatban, de már Reko munkájában rámutatott, hogy az obregónia nagyon toxikus, s úgy fejtegetett, hogy **hordenint** tartalmazhat. Dominguez és társai, akik analizálták a növényben a **β -szitoszterolt**, szintén megjósolták az obregóniákban előfordulható alkaloidákat. A Jaumave környékéről származó növényekből bizonyíthatóan kivonták a **tyramin** vegyületet és kisebb mennyiségben a **N-methyltyramint** és a **hordenint**. Mondhatjuk, hogy éppen ezek a PHEA derivátok okozzák az *Obregonia denegrii* faj kivonatában az antibiotikus aktivitásokat.

13. A legféltettebb kultúrnövényekhez tartozó három faj:
1. *Obregonia denegrii*, 2. *Pelecypora aselliformis*, 3. *Strombocactus disciformis*.

San Luiz Potosi tagállamból származó *Pelecypora aselliformis* növény eléggé ritkának számít és a múltban az indiánok csak a reumatikus betegségeknél használták. Néhány etnográfus azt állítja, hogy a növények pszichomimetikusak (halucigén, átmeneti pszichológus állapot kiváltója), narkotikusak és egyben gyógyhatásúak. Minden esetre alkaloidáinak nagyon elhanyagolható mennyisége ezt az állítást nem erősíti meg. A növények helyi megnevezései a „peyotillo”, vagyis „kis peyotl” és „peyote meco”. Említésre méltó tény, hogy a múlt század elején a növény őrölt és szárított szártagját Párizsban árulták, az *Ariocarpus fissuratus* őrölt anyagával keverve, megnevezésük „comme étant des véritables Peyotes” volt. A nem kevert, tiszta állapotú *Pelecypora aselliformis* fajt viszont úgy árulták, mint „poudre de Peyote”. A mexikói piacokon ezek a fajok napjainkban is kaphatóak, azonban nem mint narkóforrás, hanem inkább az ott sétáló nyugat-európai kaktuszosok kielégítése miatt.

14. Az én értelmezésemben az 1-3. képeken ábrázolt növények peleciforák.
Balról jobbra: 1. *Turbinicarpus pseudopectinata*, 2. *T. valdeziana*, 3. *T. valdeziana* var. *albiflora*,
4. *T. pseudomacrochele*.

A *Pelecypora* nemzetségbe valamikor be voltak sorolva a hasonló *Turbinicarpus pseudopectinatus* és *T. valdezianus* fajok is. A *T. pseudopectinatus* (régebben *Pelecypora pseudopectinata*, *Normanbokea pseudopectinata*) növény nagyon hasonlít a *P. aselliformis* fajra, a laikusok nagyon nehezen különítik el őket. A turbinikarpuszokban bizonyíthatóan kimutatták a

hordenint. A „peyotillos”-ok közé további turbinikarpusz fajt is besoroltak, ez a *T. pseudomacrochele*. Ez a faj Bernal város közelében él, Querétaro tagállamban. A közelben további két „álpeyote” is előfordul, ezek a *Lophophora diffusa* és a *Strombocactus disciformis* növények. A turbinikarpuszokban előforduló alkaloid mennyiség elhanyagolható és az egyes összetevők főleg a fajok hova tartozásának a megítélésénél lehet segítségünkre. A *Strombocactus disciformis* faj a sorozat további peyote növénye, melyhez narkotikus és gyógyító tulajdonságokat tulajdonítottak, azonban a vegyi elemzések nem mutattak ki jelentős mennyiségű alkaloidákat.

15. Hatalmas oszlopkaktuszok: *Carnegie gigantea*, *Pachycereus pecten-aboriginum*, *Pachycereus weberi*.
(A képek az archívumomból származnak, nem saját felvételek).

A *saguaro* (sah-wáh-ro, sajuaro, pitahaya), de úgyszintén „óriás kaktusz” botanikai megnevezése *Carnegie gigantea* és Dél-arizonában, valamint a mexikói Sonora sivatag északi részein fordul elő. Évszázadokon át a bennszülöttek a növényt különféle okokból használták fel. A papaga és pima indiánok a termését gyűjtötték, melyet fermentáció után az „eső ünnepek”-nél használták. Egyidejűleg a termésből és a növény húsából enyhén alkoholos (kb. 5% etanolt tartalmazott) italt készítettek, amely a mi borainkra hasonlított. A szeri indiánok a saguaro kivonatból reuma kezelésére alkalmas szert nyertek ki. A saguaro alkaloidák szempontjából már 1928-ban Heyle által volt vizsgálva, aki izolálta a **carnegin** nevű alkaloidát, amelynek strukturáját azonban csak Späth tisztázta. Csak negyven év múltán vált tudomássá, hogy a saguárok legfőbb alkaloidája a **szalszolidin = norcarnegin** (az összes alkaloida frakció akár 50 %-a is lehet), amely a *Salsola sp.* (ballagófű a *Chenopodiaceae*, libatop-félék családja) növényből mutattak ki először. Később kiszűrték a **gigantin** nevű alkaloidát is. A **gigantin**nal bebizonyították az emlősökre kiható pozitív hallucinogén hatást. További nagyon jelentős alkaloida az **arizonin** is. További gigantikus kaktusz, amely a Sonora sivatagban előfordul, a *Pachycereus pecten-aboriginum* faj, „cawé”-nak is nevezik, s az eredeti amerikai lakosok körében széleskörű kihasználásnak örvendett. Például testéből dzsúsz (jaffát) készítettek, melyet a vallásos szertartásoknál kínáltak fel, mint orvosság is határtalan alkalmazáshoz jutott. Heyl 1901-ben izolálta belőle az első alkaloidát és **pektinen** névvel látta el. Később bebizonyították, hogy azonos a **carnegin**nel. Ebben a különleges cereuszban nagyon érdekes THIQ derivátók lettek kimutatva, mint a **szalszolin**, **aszoszalszolin** vagy a **heliamin**. Érdekességnek számít, hogy a magjaiból nyert kivonatában pozitív alkaloida eredményt kaptak. Közelel rokona a *Pachycereus weberi* több mint 30féle alkaloidát tartalmaz. Bennszülött megnevezései: „bitaya mawali”, „cardon”, „cawé”, „chawi-ro-ko”, „chawe”, „hecho és „wichowaka”. Az *Armatocereus laetus* fajt W. David harvardi etnobiológus azért kezdte el tanulmányozni, mert azt hitte, hogy Dél-Amerikában a növény egyik megjelölése a „San Pedro”. Ezt a megnevezést főleg a *Trichocereus*

pachanoi fajra használják, azonban az *A. laetus* fajt általában a „*pichcol blanco*” néven ismerik, mivel bizonyos értelmezésben nagyon hasonlít a trichocereuszokra, kinézetük megtévesztő is lehet. További két armatocereusz faj az *A. rauhii* és az *A. ghiesbreghtii* növények Huancabamba környékén élnek. Mindhárom fajnál hiányoznak a szavahihető kémiai analízisek. Bár az eredeti „*San Pedro*”, a *Trichocereus pachanoi* faj esetében kimutathatóak a hallucinogén hatások és vallási célból a nagyon sokszor alkalmazott kaktuszokhoz tartozik, a ritka armatocereusz fajok összetévesztése a trichocereuszokkal kevésbé jöhet számításba.

16. *Armatocereus laetus*, *Espostoa lanata*, *Espostoa huanucensis*, néha *huanucoensis* formában is írják.

Az *Espostoa lanata* fajt, Huancabamba környékéről Peruban „*pichcol negro*” néven ismerik. A „*pichcol blanco*” és a „*pichcol negro*” növények feltehetőleg nem tartalmaznak jelentősebb mennyiségű alkaloidát és nincs pszichofarmatológiai hatásuk (pszichikai és idegrendszeri betegségek, farmakológia = gyógyszertan, az anyagok hatása az emberi szervezetre). Az *Espostoa lanata* faj negatív alkaloidatesztet eredményezett, de a közeli rokona, az *Espostoa huanucensis* fajban viszont egyszerű PHEA alkaloidákat találtak.

A *Selenicereus grandiflorus* fajt Dél-Amerikában, mint homeopatikus növényt termesztik. (Homeopatikus = az olyan gyógyhatású szerek kis mennyiségű adagolása, melyek nagyobb mennyiségben felerősítik a kezelt betegség tüneteit, az alopatia ellentéte). Szívkeringés szabályozására használják, de úgyszintén, mint kardiotonikumot (növényi eredetű orvosság, amely megelékníti a szív működését).

Az említett felhasználását feltehetőleg a glikozid jelenléte teszi lehetővé, a *Digitalis*ok glikozidjéhez hasonlóan. A *Selenicereus grandiflorus* fajt a botanikusok főleg a hatalmas és illatos virágjáért kedvelik, mely miatt az „éjkirálynője” megnevezést kapta.

17. *Selenicereus grandiflorus*, nevéhez híven hatalmas virágokat bont, az egyes virágok akár 25 cm átmérőjűek is lehetnek. Európában is ipari mennyiségben termesztik gyógyhatású alkaloidáiért.

A *Trichocereus* nemzetséghez több mint 45 faj tartozik. Sok fajukat az indiánok narkotikumként is felhasználták és ezért gyakran végeznek rajtuk vegyi elemzéseket. A *Trichocereus bridgesii* faj La-Paz környékén fordul elő Bolíviában, s azok közé a növények közé tartozik, melyek hallucinogén hatásuk miatt gyakran használatban voltak. A típusnövény és a *var. brevispinus*, *longispinus* és *langeniformis* változatai kb. 25 mg **meskalint** tartalmaznak 100 g friss növényi szövetben. A *Trichocereus macrogonus* faj szintén a magas **meskalin** tartalmú növényekhez tartozik (akár 25 mg/100 g a friss testszövetben). Azonban a későbbi analizisekből kitűnt, hogy gyakran összetévesztették a *Trichocereus pachanoi* fajjal.

A *Trichocereus pachanoi* faj a leggyakoribb kaktuszféle, melyet a leggyakrabban fogyasztanak. E magas növésű, oszlopos növények leginkább használatos bennszülött megnevezése a „*San Pedro*”, és az említett faj felhasználását kétezer évre visszamenőleg lehet dokumentálni. A fennmaradt cserépedények tanúsága szerint a kaktuszt fogyasztották a Chavin, Nasca, Salinar és Mochi kultúrákban is. A növényt egyéb pszichoaktív fajjal keverve alkalmazták, főleg a *Neoraimondia macrostibas*, *Iresine ssp.*, *Brugmansia ssp.*, *Nicotinia ssp.*, *Datura ssp.* és az *Isomota longiflora* növényekkel. A *pachanoi* további megnevezései: „*achuma*”, „*huando hermosa*”, „*San Pedrillo*”, „*simora*”. Az eddig ismert kaktuszfajokhoz viszonyítva *Trichocereus pachanoi* fajban van a hallucinogén meskalin legnagyobb koncentrációja: 2,6-3,1 mg/100 g friss növényi anyagban. A későbbi analizisek is bebizonyították ezt az eredményt és további alkaloidákat is felfedeztek benne, úgymint **tiramint**, **hordenint**, **PHEA** származékokat és még sok más aktív vegyületet. A fajnál szintén vizsgálat volt az irányban, hogy mely területeken tenyésznek, az eltérő életterű példányok alkaloid tartalma ennek függvényében változott. Az őshonos példányokban 0,357 %-nyi meskalin van jelen, az USA-ban nevelt példányokban csak 0,331 %-ot mutattak ki. Az élő *Lophophora williamsii* példányokban a **meskalin** tartalom csak 0,15 %-nyi, a kiszáritott „*meszkalin gombocskák*” csaknem 1 %-a meskalin, de néha ez az arány lehet akár 6 % is. Azonban meg kell érteni, hogy a természetben élő és a kultúrákban nevelt példányok hatóanyagai nagyon sokban eltérhetnek. A szezonális időszakok is befolyásolhatják az alkaloidák jelenlétét vagy hiányát, nyáron az **anhalamin**, **anhalonidin** van inkább jelen, míg télen az **anhalidin** és a **pellotin**.

18. Ezeket a trichocereusz fajokat nem díszítő megjelenésük miatt termesztik, hanem mint kiváló alanyokat a kényesebb nemesek megtartásához: 1. *Trichocereus bridgesii*, 2. *T. macrogonus* és a *T. pachanoi* fajok.

Az archeológiai vizsgálatok is bizonyítják, hogy a további trichocereusz faj a *Trichocereus pasacana* is széleskörű felhasználásnak örvendett Amerika őslakosai körében. A kaktuszkok virágját és termését a gyógyászatban alkalmazták, s ezen kívül, mint adalékot keverték bele a kokalevél készítményekbe (*Erythroxylum ssp.* fajok). A perui kaktuszkok egyik legnagyobb

ismerője, Carlos Ostolaza azt állítja, hogy ez a taxon a szent „*San Pedro Macho*”. Összességében elmondhatjuk, hogy az összes oszlopos növekedésű kaktuszt az őslakosok történelmük folyamán rendszeresen felhasználták intoxikációs célokra (intoxikáció = mérgezés mérgező anyaggal, mérgező anyag bejutása a szervezetbe).

19. Balról jobbra: 1. kép *Opuntia cylindrica*, 2.-3. kép *Opuntia acanthocarpa*, 4. kép *Opuntia basilaris*, bíbor színű virággal.

Az egyik olyan kaktuszfaj, melyben jelentősebb mennyiségű **meskalint** analizáltak, az *Opuntia* (*Austrocylindropuntia*) *cylindrica* növény, szárazanyagának akár a 0,9 %-a. További opuncia fajokban is kimutattak egyszerű PHEA alkaloidát, a **meskalint** is beleértve. Az *O. cylindrica*, *O. acanthocarpa* (*Cylindropuntia*) és az *O. basilaris* fajok szárazanyagát felhasználták a népi gyógyászatban a reuma, asztma és az aranyér kezelésére. A növényeket néha „*tchai*” néven említik.

20. Az *Echinocereus* nemzetség három jól ismert faja: balról jobbra: 1. kép *E. merkeri*, 2. kép *E. salm-dyckianus*, 3. kép *E. triglochidiatus*.

Az *Echinocereus merkeri* faj főleg Mexikó területén fordul elő és a kb. 80 tagot számláló *Echinocereus* nemzetség egyik tagja. Sokukat az USA délnyugati tájain is megtalálhatjuk. Ezt a növényt az *E. salm-dyckianus* és az *E. triglochidiatus* fajjal együtt úgy is ismerjük, mint „*hikuri of the sierras*” és további pszichoaktív fajokkal egyetemben fel voltak használva a vallásos ünnepeken, elsősorban a tarahumara indiánok által. Bennszülött megnevezésük a „*pitallito*” vagy „*wichuri*”. Az *Echinocereus triglochidiatus* fajban Marshall **triptamin** derivátot (derivát = az alaplakulából levezetett vegyület) analizált, amely ismert halucigén anyag, ezt legelőször a *Virola sp.* növény kérgében, esetleg az *Anadenathera sp.* faj magjában azonosították.

Roman Štarha cseh biokémikus szerint, kinek munkáját felhasználtam e cikk megírásához, a vegyület az etnobotanikusok hibás átírása lehet, mivel a *Cactaceae* családban sohasem volt **triptamin** megállapítva.

A *Gymnocalycium* nemzetség fajokban és változatokban nagyon gazdag. Az analizált növények a THIQ és a PHEA alkaloidák nagyon csekély jelenlétét bizonyították. A nemzetség fajait napjainkban gyakran elemzik. A növények hamuanyagának vizsgálatait is végzik. A nemzetség kémiai analízise elősegítheti a taxonok hova tartozását. Etnofarmakológiai felhasználatuk ez idáig nem volt dokumentálva.

21. *Gymnocalycium cardenasianum* és a *Gymnocalycium quehlianum* fajok is tartalmaznak többféle alkaloidát, azonban bennszülöttek által e tulajdonságuk nem volt ismert, csak a kémiai analízisek mutatták ki a hatóanyagokat.

A fent említett fajokon kívül még nagyon sok kaktuszfajt felhasználtak a sámánok és a varázslók orvoslás céljából. A gyógymód hatékonysága ma már nehezen kimutatható. Még néhány fajt megemlítek, melyeket bizonyíthatóan alkalmaztak gyógyítás céljából: *Cereus divaricatus*, *Cereus fimbriatus*, *Mammillaria* sp., *Opuntia basilaris*, *Opuntia humifusa* – szemölcsök kezelésére, *Cereus quadrangularis*, *Harrisia nashii*, *Nopalea cochenillifera*, *Opuntia ficus-indica*, *Opuntia moniliformis*, *Pachycereus pecteo-aboriginum*, *Peireskia* sp., *Trichocereus chiloensis*, *Trichocereus cuscoensis* daganatos betegségekre, *Lophocereus schottii* – daganatos betegségekre, rák ellen, *Pachycereus pringlei* – rákbetegségek, *Lophophora williamsii* – tyúkszem kezelése, *Mammillaria geminispina* – szembetegségek, *Mammillaria bicolor* – szembetegségek, szájüregi betegségek, szemölcsök kezelése, *Pilocereus* sp. - kelések kezelésére, *Selenicereus grandiflorus* – gyulladáások, gombás fertőzések ellen.

A fenti szöveget és adatokat Roman Štarha cseh biokémikustól vettem át. A felhasznált brosúra az ostravai főiskola egyik dokumentuma, amely a 138-as sorszámot viseli. Hálával tartozhatunk neki e nem csekély tudás összegezéséért, valamint saját kísérleteinek eredményeiért.

AZ UTOLSÓ SZÓ JOGÁN

A kaktuszfélék családját csak nemrégiben kezdték el tanulmányozni vegyi szempontból, főleg azért, hogy az egyes taxonok besorolását könnyebben tudják elvégezni. Az egyik hosszú cikkemben megemlítettem, hogy Joël Lodé az újonnan megjelent monográfiájában is felhasználta ezeket az eredményeket, így meglepő megoldásokat hozott létre. Az alkaloidák szempontjából csak a család 5 %-a lett vizsgálva, úgyhogy előreláthatólag még sok meglepetésben lesz részünk. Az említett Štarha füzetből még szeretnék egy cikket kihozni, ahol ismerteti néhány faj eddigi rokonsági kapcsolatát és az elemzett vegyületek szempontjából a valódi kapcsolataikat. Még szeretném az olvasó figyelmét felhívni arra a részre, ahol taglalom a körülmények változása szempontjából a növények alkaloidáinak összetételét. Még ha vonzónak,

sőt, ingyenesnek tűnik az alkalom, a növényi hatóanyagok saját magunkon való kipróbálásáról tegyünk le!!! Az ellenőrzött és kivizsgált hatóanyagok helytelen használata is komoly veszéllyel járhat, nem még az ellenőrizetleneké. A bennszülöttek sem használták őket csak úgy, napi szinten, mindig jelen volt valamilyen plusz hatóanyag, vagy segítség a tapasztalt és jól képzett sámánok és gyógyító emberek oldaláról. Az is lényeges tudnivaló, vajon a felhasználandó növény tiszta faj vagy hibrid, mert ebben az esetben a hatóanyagok összetétele nagyon változó lehet, sőt ellentétes, mint az alapfajnál. Az egyik lofofórási cikkemben ezt bőségesen kielemeztem, még a mondatokat is pirossal írtam, hogy a veszélyeket kihangsúlyozzam. Egyszer, okulás képpen ezt a munkámat átírom a magyar közönség számára.

Bizonyosan feltűnt azoknak, akik rendszeresen olvassák e sorozatomat, hogy egész idő alatt megtartottam komolyságomat. Ez, a téma komolyságának, hosszának tudható be és annak, hogy ez nem teljes terjedelmében saját munkám, hanem felhasználtam mások tudását és eredményeit. Felkérésre csak az volt a feltétel, hogy számoljak be néhány hallucinogén és gyógyszerként felhasználható kaktuszfajról, ezt az ígéretemet teljesesítettem, természetesen nem maradéktalanul. A témához még gyakran hozzányúlok, mert ezek az ismeretek csak szűk körökben vannak terjesztve. Miért? Mert akadnak emberek, akik ezeket a növényeket képesek lennének káros célokra felhasználni, ami másokra nézve viszont életveszélyes is lehet.

Képek a szerzötől.

Fábián László
Udvard, Szlovákia

POZSGÁSOKRÓL ÉS HASZNUKRÓL RÖVIDEN

Összeállította: *Ficzere Miklós*

A' Spanyol Cochenilla. A' Cadixi Mezei - gazdasági Társaság a' Királynak egy plánomot nyújtott bé, melly a' Cochenilla tenyésztésének előmozdítását tárgyazza. A' Király Ó Felsége ezen jeles plánomot elfogadta , és helybe hagyta. Nem rég egy Francia Hadibrigg számos Cochenilla bogarakkal telt *Nopal* plántát vitt Toulonba, mellyek ugyan ott a' Város kertjeiben ápolgattatnak. Cadixban azt az észrevételt tették, hogy ezen állatotskák eme' kellemetes ég alatt a' telet magokra hagyva, 's kint is baj nélkül eltűrhetik, holott azokat Mexikóban télen által fedél alatt kell tartani.

Hasznos Multságok, 1828. 48. szám, 584. o.

Aloe - kötelek. Kapban az aloe (*Agave americana*) rostjait kötélgyártói munkákra használják. A' növényt vízben megáztatják, napon szárítják és húsát lehámozzák. Ezen lehámozás megtörténvén legott láthatók rostjai vagy szálai, mellyek szalma-sárga selyem tekersekhez hasonlítanak. Ezen rostok megszárittatván feldolgoztatnak kötélgyártók által minden féle kötelekké. Szemmel látott tanúk bizonyítása szerint ezen aloe-kötelek sokkal tartósabbak és keményebbek azoknál, mellyek kenderből készítettnek.

Honművész, 1835. október 4. 80. szám, 638. o.

Czukor-készítés fűgéből. Doktor Furnari Siciliából, ki több év óta tartózkodik Parisban, czukorkészítés tekintetéből, az indiai fűgével (*cactus opuntia gyümölcsével*) több próbát tett, minek sikere minden várakozást felülmúlt. Tapasztaltatott; t. i. hogy e' gyümölcsből nagyobb mennyiségű 's jobb minőségű czukrot lehet nyerni, mint a' répákból. Azon felül ezen növénynek tenyésztése igen egyszerű, 's a' szörpnek (syrup) kinyomatása kevesbbé fáradtságos mint a' czukorrépánál.

Honművész, 1837. március 19. 23. szám, 178. o.

POZSGÁS-MUNKANAPTÁR — AKTUÁLIS TEENDŐK NOVEMBER HÓNAPRA

E rovatunkban hónapról hónapra összegyűjtjük a jellemzően előforduló ápolási munkákat, amelyek pozsgás növényeink sikeres nevelését segítik.

1. Teletető helyünket lakásokban is úgy válasszuk meg, hogy az világos legyen. Sötétebb, félhomályos helyet csak jobb lehetőség híján válasszunk. Ismertek olyan megoldások is, amikor a cserépből kivesszük földlabdásan a kaktuszt, és újság- vagy csomagolópapírba tekerve tárolják! Ez csak kényszer szülte megoldás! Egyébként mindenki arra a teletetési módra fog esküdni, amit kipróbált és nála bevált. A teletetés idejére többféle hőmérsékletet is javasolnak. Egy biztos. A $+5\text{C}^\circ$ és $+12\text{C}^\circ$ közötti tartomány minden fajnak megfelel. A teletetésre sok-sok ötlet olvasható a Debreceni Pozsgástár újságjaiban a kaktusz és pozsgásgyűjtők rovatban.

2. Vannak kaktuszok, amelyek már a tél folyamán megmutatják bimbóikat, és a teletető hőmérsékletétől függően virágoznak is. Ilyen például a *Mammillaria gracilis*, *Notocactus haselbergii*, *Parodia crysacanthion* és nagyon sok *Echinofossulocactus*. Már januárban számíthatunk virágzásukra, ha világos helyet biztosítottunk számukra. A téli tűző napsütéstől azonban óvjuk őket.

3. A már sokszor említett karácsonyi kaktuszt (*Schlumbergera truncata*) tartsuk világos, helyen, ha lehet szobahőmérsékleten, de az alacsonyabb hőmérséklet sem jelent problémát, egészen $+5\text{C}^\circ$ -ig. Helyét ne változtassuk, mert így előzhetjük meg a növekedő bimbók lehullását. Talaja legyen enyhén, de mindig nedves, ne hagyjuk teljesen kiszáradni. Az alatta levő tálkában soha nem panghat az öntözővíz. Más levél- és vesszőkaktuszt is hasonlóan tartsunk télen, de vannak kivételek.

Egy arany szabály! Öntözés mindig a hőmérséklet függvényében: magasabb hőmérsékleten lehet gyakrabban és többet, alacsonyabb hőmérséklete ritkábban és kevesebbet.

Notocactus mammulosus. Kép: Erdei Gyula.

4. A melegigényesebb fajokat teletethetjük a fűtött szobában is, pl. a szekrény tetején. Különösen alkalmas hely a panellakásokban a következők számára: néhány *Epiphyllum* faj, *Melocactusok*, *Discocactusok*, *Matucanák*, stb.

5. Amennyiben a két ablak közötti résben teletetünk, és éjszakára komolyabb fagyok várhatók, úgy az ablaküveg és a kaktuszok közé helyezünk el óvatosan valamilyen hullámpapírt, vagy ha a hely megengedi, megfelelő vastagságú hungarocell lemezt.

6. Szaporítást már ne végezzünk. Ha beteg, egészségtelennek tűnő hajtást vagy hajtásrészt veszünk észre, akkor azt vágjuk le. Ha a levágott részen a tünet nagyon elterjedt, akkor dobjuk a szemétkébe, de ha kevésbé elterjedt, akkor a beteg részt távolítsuk el, és a megmaradó részt, ami már vélhetően egészsé-

séges, tegyük hűvös helyre. Itt a sebzés beszárad, majd tavasszal gyökereztessek dugványozással. Ezáltal új növényünk lehet belőle.

Ficzere Miklós
Debrecen

MAGYARORSZÁGI HÍRADÁSOK AGÁVÉK, KAKTUSZOK ÉS MÁS POZSGÁS NÖVÉNYEK VIRÁGZÁSÁRÓL AZ 1800-AS ÉVEKBEN

3.

Írta: *Ficzere Miklós*

1859-ben a következő híradás jelent meg Hauptmanné asszony pesti kertjének virágzó csodájáról:

Érdekes néznivaló. A Diófa utcában 10. sz. a. Hauptmanné asszonyság kertjében egy *Yucca aloifolia* follis variegatis látható, mely az idén 16 éves, s épen most van először teljes virágzásban. Virágzata 8-10 napig tart. A ritka példány megtekintését a kerttulajdonosnő a virágkedvelő látogatóknak szives készséggel megengedi.

Budapesti Hírlap, 1859. augusztus 26. 204. szám, 2. o.
E szerint a jukka 1843-ban „született”, különös érdekessége a világossal sávozott levelek. Könnyen összetéveszthető a *Y. gloriosa* fajjal, amelynek szintén vannak tarka levelű változatai.

1. A törlevelű pálmaliliom *Yucca aloifolia* 'Variegata' termesztett változata Madeirában. Kép: Dénes Emőke

Különösen szaporodnak az agavé virágzásáról szóló hírek, amelyen nem csodálkozhatunk, mivel az újságíró Kún Pál ennek okát igen jól megfogalmazta, mondván: „Egy teljes virágzásban diszló Agave nálunk a közfigyelmet nagyon fölébreszti; és méltán, mert pompás virágai megható látványt nyújtanak, nagyszerűsége csodálatra ragad, s kertészetünk legritkább tüneményei közé tartozik.” Agavét tartani főleg a tehetősebbeknek adatott meg, hiszen télen fagymentes, világos helyen kellett elhelyezni, és a nagyobb növények mozgatásához segéderőre volt szükség. Főleg egyházi birtokokon és nemesi kúriák növénye lett. Az új pozsonyi primási kertben, amely csak nevében emlékeztet a Lippay-féle pozsonyi kertre, 1857-ben találkozunk virágba boruló agavéval. A *Hölgyfutár* azt is tudatja, a növény már 95 éves, és a pozsonyiak seregestől mennek megnézni ezt a ritka tüneményt. (*Hölgyfutár*, 1857. 9. 3. 216. szám, 947. o.)

Pozsonyban a primási üvegházban most kezd virágozni egy amerikai agavé (száz éves aloe). Nálunk, üvegházakban csak minden 50-100, eredeti hazájában, Mexikóban pedig minden 4-5 évben virágzik, s ekkor 4000 virág is nyílik rajta. Virágzás után törzse, mely 20-34 láb magasra is felnyúlik, csakhamar elhal.

Vasárnapi Ujság, 1857. július 19. 4. évf. 29. szám, 284. o.

A Felső-zempléni Sztára faluban 1860 júliusában „Aloe Cactus”-nak nevezett agavé virágzása váltott ki nagy érdeklődést. A *Vasárnapi Ujság* beszámolt olvasóinak a virágzás kezdetéről, majd novemberben a teljes virágzásról. A növény egészen november elejéig a szabadban tartózkodott, és ekkor vitték melegebb helyre, amely csak az üvegház falának kibontásával vált lehetségessé. Sztára község Nagymihálytól északra, Laborfalva mellett található.

Sztarán (F.-Zemplénben), gróf Sztáray Viktor urnál egy száz éven felüli „Aloe Cactus” közelebbről viritani fog. — Néhány nap előtt a virág kelyhe alig néhány hüvelyknyi hosszú volt, most már a virág rúdja egy öl hosszú, és körülbelül tíz hüvelyknyi vastag, az átmérőben. A virág további kifejléséről közelebbről. — J. F.

Vasárnapi Ujság, 1860. július 29. 7. évf. 31. szám, 378. o.

Aloe-virágzás. A minapában röviden említett Sztarán (Zemplén) látható Aloe cactus már virágzani kezd. — A virág rúdja (Blumen-Stängel) három és fél öl magas, összes magassága a virágnak negyedfél öl; a rud, alakjára eleintén közönséges kerti spárga-

plántához, későbbi kifejlése után óriási karfiolhoz hasonlított. A virág leendő színe azonban még nem kivehető, valószínűleg sárgás leend; — minden egyes virágbimbó, fejledezni kezdő liliomhoz, vagy az úgynevezett tubarózsa virághoz hasonlít. További körülményesebb leírását, miután a Vasárnapi Ujság közelebről az Aloe cactus körülményes leírását tartalmazta, valamint a M. Sajtóban a sztárai aloeről már bővebben volt szó, tudósítónk fölöslegesnek tartja. Csak annyit említ még, hogy az érintett virág e napokban téli szállására, üvegházba vitetett, mire nézve egy egész üvegfalat kellett kibontani, s elhelyeztetése végett majd másfél ölnyi mély gödröt kellett ásatni.

Vasárnapi Ujság, 1860. november 11. 7. évf. 46. szám, 561. o.

Közben a Vasárnapi Ujság, feltételezhetően a nagy érdeklődés miatt, az újság októberi, 42. számában részletes ismertetést jelentetett meg a százéves aloeről, kibővítve az indiai figével. A cikk írója, Kún Pál, a pozsgás (szukkulens) növényekre a *pozsgár* kifejezést használja, mint gyűjtőfogalmat magyarosított névként. Akkoriban a pozsgás növény megnevezést még nem használták.

A SZÁZ ÉVES ALOE, ÉS AZ INDAI FIGE.

Az úgynevezett nagy vagy száz éves aloe (*Agave americana*) Mexikóból származik, hol pitának nevezetik. Ezen pompás növény száz éves elnevezését azon mesétől nyeré, hogy az csupán csak vén korában, vagy mint mondani szokják „minden száz évben” virít. Azonban ezen állításnak semmi alapja nincs, mert hazájában, s mindazon tartományokban, hol meghonosult, például Spanyolországban, minden 8-10 évben egyszer virít, s virágzás után, minthogy rendkívüli vastag szárának, s ezer meg ezer virágbokrétájának teljes kifejlődése után, minden fejlődési és tápképességet s visszaszerző erőt kimerít, elvesz. Ugyan ez történik a mi tenyészházainkban is, hol ezen aloe csak ritkán, s igen késő korban jut virágzásra, s azután elhal. Egy teljes virágzásban diszló *Agave* nálunk a közfigyelmet nagyon fölébreszti; és méltán, mert pompás virágai megható látványt nyújtanak, nagyszerúsége csodálatra ragad, s kertészetünk legritkább tüneményei közé tartozik. Dél-Spanyolországban, hol nyáron át igen sok kifejlett *Agavét* láthatni, szembe sem tűnik. Itt, valamint a Földközi tengerrel határos országokban, ezen növény a szántóföldek körül szokott mintegy sövény gyanánt tenyészteni, és erős, vastag, kemény, hegyes túalakban végződő, és szélén erős, görbe törésekkel fődött levelei valóban oly áthatlan sövényt képeznek, melyen nem lehet átjutni a nélkül, hogy veszélyes sérelmet ne okoznának. Ezen óriás példányokhoz hasonlítva, a mi kerteinkben diszló *agavekat* csak törpéknek lehet mondani. Dél-Spanyolországban a virágzás ideje július és augusztus, azonban már májusban kezdenek a virágok fejledezni. Hasonlít a spárgasarjhoz, azon különbséggel, hogy zöldebb színű, és már kezdetben óriásnagyságu változatosságot mutat. Gömbalaku bimbója olyan, mint összeszorított emberi ököl. 6-8 hét alatt vastag szára hosszúra nyúlik. A kifejlődött virág $\frac{1}{4}$ láb vastag átmérőjű, s közönként széles pikkelyekkel van fődve. Virágaitól lefelé három lábnyira, hosszú mellékágak fejlődnek, ezek ismét apróbb ágakat hajtanak. Minden ágon nagy, sárga virágbokréta van, mely alakra, s nagyságra a kerteinkben diszló fehér liliomhoz hasonló; s édes mézizű nedvet tartalmaz, oly nagy mértékben, hogy körötte a levegő kedves illatárral telik meg. Az ágakon diszló virágok együtt, ezer meg ezer virágokból összerakott loborhoz hasonló pompás bokrétát képeznek. A virág magvából húsos, zöldes-vere, fanyar izű, palmaalaku gyümölcs fejlődik ki, melyet megenni nem lehet. A gyümölcs megérése után elfonnyad a szár, majd elhal az egész növény; megtörténik azonban az is, hogy az *agavé* a virágzat kifejlődése után is él, a mennyiben a gyökből számos mellékajtások jönnek elő, melyek ha elegendő tápnedűt nyerhetnek, szépen és gyorsan fejlődnek. Ezeket el lehet egymástól választani, s külön ültetni. Innen az *agavé* kedvező éghajlat alatt bőségben tenyészik, sovány földben, minden ápolás nélkül is. Csak *agavé* sarjakat kell a földbe rakni, rövid idő alatt tömördek hajtás jó elő, s néhány év alatt áthatlan sövényt képeznek. Egyébiránt más haszna is van ezen növénynek. Húsos levelei összevagdalva a marhának kedves táplálékul szolgálnak; ezen felül hosszú, finom igen ruganyos szálaít szövetekre használják. Valenzia, Malaga, Cadix és más helyeken különféle műveket készítenek belőle, mint szivartartót, mesterséges virágokat, kötelet, vitorlavásznót, stb. Az indiai fige

(*Opuntia vulgaris*) a Földközítenger-melléki országokban mindenütt tenyészik, s méltán nevezhetjük ezt az agavéval ezen országok jellemző növényének, mert ha Európa déli része felé utazunk, s meglátjuk e két növényt szabadban tenyészni, meggyőződhetünk, hogy elértük a földközi tájék áldással rakott vidékét. Az indiai fige, szintén mint az agavé a mezők, szántóföldek körülszegélyezésére használtatik, s gyakran az agavé közé ültetetik. Ilyen kerítések nemcsak gyönyörű, festői kinézést adnak a vidéknek, a mennyiben az agavének zöld-kékes színezete, a figének világoszöld színével váltakozik: hanem e mellett a legáthatatlanabb tömörkerítésül szolgálnak. Az indiai fige kerteinkben mint disznövény tenyésztetik. Hazája Közép-Amerika, a pozsgár fajhoz tartozik, a sziklák mellett ölnyi magasságra is megnő, míg nálunk alig egy-két lábnyi magas. — A vén korában teljesen megfásult törzs szabálytalan ágakra oszlik, s úgy néz ki, mint tuskés cserje. Mind a törzs, mind ágai összenyomott, hosszudad-kerek izekből állanak, melyek fél láb hosszú, egy negyed láb széles csillagalaku tüskékkel vannak fődve. Egy másik fajta ezen növénynek a tuna pozsgár (*Opuntia tuna*), mely Dél-Spanyolországban, és Dél- Portugalliában az agavé gyökei mellé ültetve, egy hüvely hosszú igen kemény tüskéivel hozzáférhetlen kerítést képez. Mindkét pozsgárfaj júliusban nagy kénsárga virágokat hajt, melyeknek magvaiból nedvteljes külsején rövid pikkelylevelekkel fődött, tyúktójas nagyságú bogyók fejlődnek, melyek belülről vöröses színűek, s tömördek magocskákkal vannak ellátva. A közönséges figegyümölcsök ízletes csemegék, nedvteljesek, és édesek, s egész Dél-Európában indiai fige név alatt jönnek a kereskedésbe. A fige törzse vékony szilárd fakötegekből áll, melyek háló alakú bütykökkel vannak összekötve, s rétegenként fekszenek egymáson. Az indiai figével rokon a Cochenille pozsgár (*Opuntia coccionellifera*) Mexikónak egy sajátlagos növénye; ennek nedvével táplálkozik azon becses rovar, mely az oly szép mint gazdag veres bársony színű festéket szolgáltatja. Az újabb időben Spanyolországban, főképen Malagában nagy sikerrel tenyésztik.

Kún Pál.

Vasárnapi Ujság, 1860. október 14. 7. évf. 42. szám, 505-506. o.

**Napjaink csodája
Miskolcon:
Agavé virágzás 2017-ben.**

**2. Agavé növények
Miskolc központjában.
PTV Fotó: Vona Ildikó**

1867-et írunk. Hét év telt el, mire újabb agavé virágzásról értesülünk. Helye a Pesti Fűvészkert, melynek igazgatója, Dr. Jurányi Lajos az *Agave americana* virágzásáról ismertető cikket jelentetett meg a Pesti Napló 1867. aug. 3-i számában, és ritka gesztusként tisztelettel meghívja a t. közönséget a virágzó *Agave americana* megtekintésére. Mint korábban már említettem, a Pesti Fűvészkertben az első hiteles agave virágzás 1852-ben egy *A. lurida* (*A. vera-cruz*) virágzása volt. Jurányi írásának van egy fontos történeti hivatkozása, miszerint az első agavékat Cortusus hozta be Európába valamikor a XVI. század második felében. Az ismertetés egy lapalji csillagozott megjegyzéssel zárul: „A többi lap szerkesztőségei kéretnek, e közlemény mielőbbi közzétételére.” A kérést több lap is teljesítette, pl. a Budapesti Közlöny már a következő napon, azaz aug. 4-én. Ilyen fontos eseménynek számított akkoriban az agavé virágzása. Következzen az említett cikk.

AGAVE AMERICANA. (A pesti fűvészkertben.)

Az egyetemi fűvészkert igazgatója ezennel tisztelettel felhívja a t. közönséget a fűvészkertben virágzó *agave americana* megtekintésére. Az agave-félék a természetes növény-rendszer szerint az egyszikűek (Monocotyledoneae) serege s a kardlevelűek (Ensatae) csoportjában egy önálló kis családot képeznek, s az Amaryllis és Ananász-félék közt foglalnak helyet. Hazájuk déli Amerika, honnét a XVI. század második felében Cortusus által Európába hozatva, itt előbb csak üvegházakban tartattak, de huzamosabb idő óta Európa déli részein, pl. Spanyol-, Olaszországban, Franciaország déli részein, nálunk Dalmátországban szabadon is élnek. Nevezetes sajáttság e növényeknél az, hogy törzsökük szerfelett lassan fejlődik, s évek hosszú sora alatt csak leveleket hajtván hosszirányban, oly csekély mértékben növekedik, hogy a vég rügyből évenként kibomló levelek közvetlen egymás felett állva maradnak, s a törzs, ha már hazájában 20-30, nálunk 50-100 éves is, alig hosszabb 2-3 lábnyinál. Számos évek eltelte után, az eddig oly lassan fejlődött törzs csúcsából, bámulatós gyorsasággal emelkedik ki egy oszlopszerű tőkocsány, mely felső részén ágakra oszolva, hordja a növény igen számos virágait. Az egyetemi növénykertben jelenleg virágzó *Agave*, hogy mennyi idős, adatok hiánya miatt nem ismeretes, mindemellett azonban, tekintetbe vévén a törzs hosszát, a volt és meglevő levelek számát, megközelíthetőleg állíthatjuk, hogy az a 70 évet túlhaladta. A f. évi május 21-én kezdett a törzs végrügye felnyílni, s a szétvált küllevelek között észrevehető volt már a kissé kiemelkedett oszlop, mely jelenté, hogy a növény virágzani fog. Ezután gyors növekvésnek indult ez oszlopszerű tőkocsány, s máig 17 láb és 2 hüvelyknyi magasságot ért el, melyen túl most már nem is fog emelkedni. A növekvés, mint már az előbb mondottból is kitűnik, szerfeletti gyorsasággal történt, kivált a tőkocsány fejlődésének első napjaiban, úgy hogy május 23-án esti 6 órakor a tőkocsány hossza már 4 láb 9 és $\frac{1}{4}$ hüvelyknyi volt, ezután változékonyan 3-5 hüvelyknyi naponkénti növekedéssel annyira fejlődött, hogy jun. 1-jén — mikorra is a tőkocsány 8 láb 2 és $\frac{1}{4}$ hüvelyknyi magasságot ért el, tetején a virágzati tengely oldalágai tűntek elő. Míg a tőkocsány ezután is hasonló gyorsasággal fejlődött tovább, az oldalágak, melyeken a virágok fejlődtek, szintén elég gyorsasággal haladtak elő kifejlődésükben, naponként 1-2 $\frac{1}{2}$ hüvelyknyivel hosszabbodván, míg ez is elágazott, s jun. 7-én az ágcsák hegyén láthatókká lettek a számos (egy egy ág hegyén 20-50) apró virágocskák is, melyek ezután szerfelett lassan fejlődtek, úgy hogy végre jul. 25-én az első virág kinyílt. A virágzati tengely számos ágra oszolva, igen számos virágot hord magán, ezek azonban nem nyílnak ki egyszerre valamennyien, hanem mindenkor előbb csak az alsó ágakon levők, s így fölfelé az ifjabb ágak virágai; természetes tehát, hogy az egész virágzat virágait egyszerre kinyílni látni nem lehet. Az egyes virágok, a mily sok időt igényeltek kifejlődésükre, oly gyorsan hervadnak el, úgy hogy 2-3 nap alatt a virág már elhervad. A virágzás után az egész növény elszárad és elhal; gyümölcsöt nálunk nem érlel. Az *Agave*ek hazájokban különféle célokra használtatnak, így tuskés erős leveleik és zömökségök miatt sövények képzésére; leveleinek rostjai hajókötelek fonására használtatnak, s ezek sokkal erősebbek a kenderből készüteknel, a virágzásnak induló *Agavé* tőkocsánját letörve, vagy levágva, az ennek helyén bőven kiömlő nedvet, vagy

mint kellemetes hűsítő italt azonnal felhasználják, vagy belőle egy pulque név alatt ismeretes részegítő szeszes italt készítenek. Meg kell még jegyezni, hogy a közéletben szokásos elnevezés, melylyel az Agavékat jelölni akarják, nem helyes. Általában aloe-nak nevezik e növényeket a valódi aloékkal együtt, pedig e két növény-nem több tekintetben különbözik egymástól, s más más növény családkhoz is tartozik. Az Agaveről fentebb röviden meg volt említve a család, melyhez tartozik, s hazája; az alookra nézve itt — hogy a különbség világosabban kitűnjék — még a következőket kívánom megemlíteni. Az aloek hazája Dél-Ázsia és Afrika, a növényrendszerben a liliom-félékhez számíttatnak, évenként virágznak, virágzati tőkocsánjuk egyszerű, vagy csak igen kevés ágú, s a virágok az ágak oldalain fürt virágzatban vannak, a virágzás után csak a tőkocsány hal el, míg a növénytörzs megmarad, s a következő évben újra virágozhatik, míg az Agave, ha egyszer virított, egészen elhal.

Pesten, jul. 30-án, 1867.

Dr. Jurányi Lajos, ny. rk. fűvésztanár és fűvészkerti igazgató

Pesti Napló, 1867. aug. 3. 3. o.

Az agave további soráról és az egyetemi fűvészkert más, éppen virágzó növényéről, pl. a Yucca gloriosáról olvashatunk a Budapesti Közlöny szept. 6-i újságjában. Fekete főkertész le is fényképezte a virágzó agavét. Sajnos, e fényképre sehol nem sikerült ráakadnom, de meglepetésre, mégis láthatják ezt a régen történt fűvészkerti csodát a következő részben.

Az egyetemi növénykertből.

Dr. Jurányi Lajos, az egyetemi növénykert igazgatója jelenleg Németországban időz, hogy a gondjára bízott intézet és szaktudománya érdekében tapasztalatokat tegyen. A kertre a múlt heti esőzés valódi jótékonyosság volt és így a nagy forróság dacára teljes üdeségben virulnak a növények. Fekete főkertész a már elvirágzott amerikai agavét, úgy a mint az a virágház kúpjáig érő magas hengerével a közép csarnokban még most is szemlélhető, lefényképezte. A fénykép legalább megőrökíti az egyetemi növénykertre nézve oly fontos agave-virágzás korszakát. — A Philodendron pertusum gyümölcsöt hozott. E ritkaság alakjára nézve nagyban hasonlít a tengericsóhoz, csak hogy itt a héj helyét leváló magszerű zöld burkolat foglalja el, s ananász-szinű pikáns eledelt nyújt. A jukka gloriosá-k nagyban virítanak, sisak alakú fehér virágokkal valódi koronával látva el törzsüket. A kisebb virágok közt szépen sikerült lantana csoportozatok tűnnek fel.

J. T.

Budapesti Közlöny, 1867. szept. 6. 1648. o.

Ficzere Miklós

MAGYAR KAKTUSZ ÉS POZSGÁS TÁRSASÁG PROGRAMJA 2018. II. FÉLÉVBEN

Szeptember 15. szombat, 10 órától: Csapókerti Kertbarát Kör 50 éves fennállásának jubileumi ünnepe. Résztvevő az MKPT képek, kaktuszok kiállításával és vásárával.

Előadás: Fák, virágok, kaktuszok – kerti csodák közelről

Előadó: Dr. Csajbók József, MKPT Elnök

Október 27. szombat: A nagybányai Vida-gyűjtemény bemutatása.

Előadó: Nevezi János, Nagybánya

November 17. szombat: Kolumbiai útinapló.

Előadó: Rigerszki Zoltán, Kazincbarcika

December 15. szombat: Astrophytum fajok, hibridek és a hetediziglen...

Előadó: Szászi Róbert, Debrecen-Haláp

A programok helye és ideje a külön nem jelölteké: Csapókerti Közösségi Ház Debrecen, Süveg u.3. (a Kassai úti benzinkútnál lévő Jánosi utca végén, a templomnál). Megközelíthető a 19-es autóbusszal! Kezdesi időpont a nem jelzett napokon: délután, 16 óra!

Debreceni Pozsgástár

2018. (4.) decemberi újságjának tartalma

Fábián László

Az *Astrophytum* nemzetség mai szemmel. 3.

Nagy Marianne

A *Hoya* fajok szaporítása

Elton Roberts

***Neochilenia krausii* - Egy nehezen tartható növény**

Ficzere Miklós

Benkő József fűszéres nevezetei és Molnár János phytologiconja

Kiss László

Echinocereus schmollii

Badillo, Cristian Perez

Utazás a *Strombocactus* nemzetség élőhelyeihez

Fencl, Oldřich

A biodiverzitás védelme és a kaktuszok

Ficzere; Filatélia: *Echinopsis*

Bencze Sándor

Kaktusz és pozsgásgyűjtők: *Pop Mircea*

Címlap

Hátsó

Főszerkesztő a változtatás jogát fenntartja!

ISKOLAPROGRAM

Szervezi, levezeti és előadásokat tart: *Nagy József*, Mikepércs

*KÖVY SÁNDOR ÁLTALÁNOS ISKOLA, NÁDUDVAR,
2018. JUNIUS 7.*

RÓZSA ÚR A KAKTUSZOK KÖZÖTT

Rózsa László gyűjtőtársunk évekig tagja volt Társaságunknak. Rendszeresen járta a kiállításokat, így Debrecenbe is eljutott, nemegyszer elhozta a növényeit a debreceni kiállításra, ahol mint kiállító vett részt. Kedves volt társunkra az alábbi, 2002-ben készült cikkel emlékezünk. A 2. kép az eredeti cikk utólagos kiegészítése. (Szerk.)

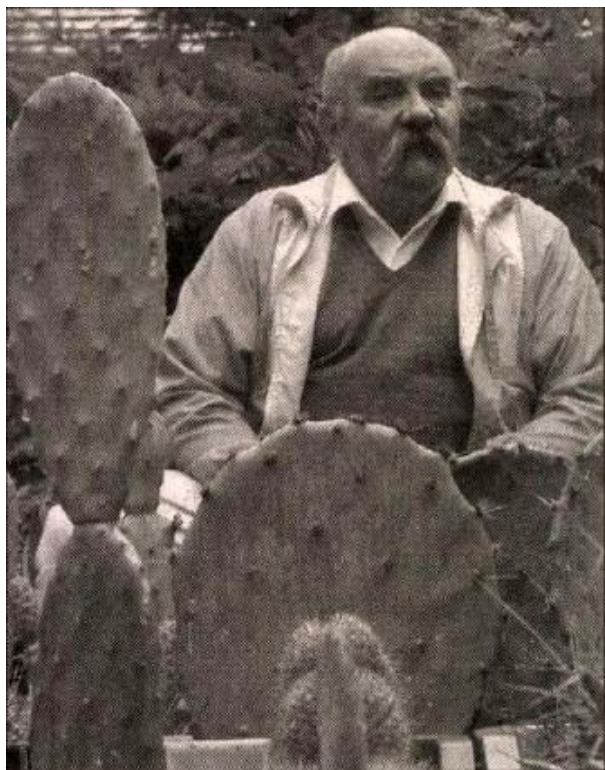
Írta: *Takács Valentina*

Kecskemét

Amikor Rózsa László alezredest megismertem, nem is gondoltam, hogy a katonás szigor és az egyenruha egy vérbeli botanikust takar. A főállású rendőr, amint letelt a munkaideje, máris igyekszik kedvenceihez, a kaktuszokhoz.

- Mikor, hogyan kezdődött ez a szenvedély?

- Egy erdőszéli tanyán nőttem fel, és a természet szeretete ott vált az életem részévé. Sokáig azonban nem volt lehetőségem érezni e különleges világ közelségét. Húsz évvel ezelőtt történt, hogy egy barátomtól egy szokványos gömbkaktuszt kaptam ajándékba. Akkor kezdtem el érdeklődni a pozsgás növények iránt - azt ugyanis tudni kell, hogy minden kaktusz pozsgás növény, de nem minden pozsgás növény kaktusz. Megragadott az életük és a sokszínűségük. Azóta gyűjtöm őket.

**1. A kaktusz meghálálja a gondoskodást.
- mondja Rózsa László alezredest.
Fotó: Bosnyák János**

**2. Egy későbbi kép: a gyűjteményben a két büszkeséggel.
Fotó: Sebestyén Hajnalk**

- Mekkora nőtt ez a gyűjtemény?

- Ma mintegy nyolcszáz faj hétezer egyedét gondozom. Tavasszal fokozatosan szoktatom őket a napsütéshez, őszig a szabadban vannak. Ha szerencsém van, akkor az eső elegendő nekik. Szárazság idején azonban locsolni kell. Ősztől tavaszig száraz, hűvös helyen tárolom a növényeimet, öntözés nélkül. Néha árusítok is, és a bevételt visszaforgatom a gyűjteménybe. Így nem terhelem a családi kasszát. Szaporítással szintén foglalkozom. A kaktuszok gyümölcseit nem fogyasztjuk el - holott lehetne -, hanem magnak használom. A ritkaságokat híres gyűjtőktől

szerzem be. Egyikük az izsáki Farkas János bácsi, aki 1953 óta gyűjti a kaktuszokat, és övé Kelet-közép-Európa legszebb magángyűjteménye. Hubai Istvánt is gyakran meglátogatom, aki 1959 óta foglalkozik kaktuszokkal. A saját gyűjteményem értékét felbecsülni sem tudom. Azt hiszem, mintegy kétmillió forint körül lehet.

- Melyek a kedvencei?

- Mindenevő vagyok, hiszen minden pozsgás növényt gyűjtök. Nagyon szeretem a kavicsnövénnyeket, amelyek Dél-Afrika sivatagos területeiről származnak, és latin nevük lithops. Az a jó bennük, hogy kicsik, és így kevés helyen nagyon sok elfér. A kétéves kavicsnövénnyek például akkorák, mint egy fekete borsszem. Vannak tekintélyes méretű kaktuszok is. Egyik büszkeségem eléri a 2,2 métert, és érdekessége, hogy a virága egyetlen éjszakát nyílik. Kedvencem azonban a ferokaktusz és az astrophytum. Érdekes, hogy ezeknek a növényeknek ritkán van magyar nevük, de az igen találó. Ilyen az őszapó vagy az anyósülés.

- Meddig él egy kaktusz?

- Változó. A kisebb fajok 15-20 évig, a nagyobbak több száz esztendeig, legalábbis az őshazájukban. Az a bizonyos kaktusz, amit 20 éve elsőként kaptam, a mai napig él és virul. Ezeket a növényeket sokan igénytelennek tartják, de igazából nagyon meghálálják a gondoskodást. Különböző talajt azonban nem igényelnek. Én fele-fele arányban használom a kerti virágföldet és a sódert vagy homokot.

- Mit szól a családja ehhez a hobbihoz?

- Tudomásul veszik, hiszen ez egy békés és ártalmatlan szenvedély. Tudják, hogy szükségem van rá, mert így vezetem le a munkahelyi feszültséget.

Takács Valentina

Petőfi Népe, 2002. szeptember 28., 227. szám

UDVAROLHATUNK-E KAKTUSSZAL?

Rége, ha egy férfiú kaktusszal állított volna be szíve hölgyéhez, az biztos kiakolbólitotta volna. Elvégre a kaktusz a szúróság jelképe, és ha valaki szúrósnak tartja az imádottját, az sértés. Manapság viszont épp kaktuszt ajándékoz, aki gavallér, legalábbis Franciaországban. Ugyanis bevándorolt oda egy ősi brazil babona, hogy aki ajándékba kaktuszt kap, az hosszú, boldog életre számíthat. Az új divatnak hála, meg is drágult a kaktusz a gallok földjén. Ráadásul az sem mindegy, hogy ki milyen kaktusszal lepi meg a kedvesét. Mert ahogy nálunk nem illik rövid szárú virággal udvarolni, úgy nem illik Franciaországban kis kaktusszal tenni a szépet. A látványos nagy kaktuszok meg mindig is egész kis vagyona kerültek mindenütt. De hát nincs mit tenni. Van, ahol a borostás áll dívik mostanában, van, ahol a borostás virág.

A Hét, 1991. 6. 28. 26. szám.

ÉSZAK-AFRIKÁBAN KAKTUSZBÓL GYÁRTANAK MŰGUMIT

T A N G E R, január 24.

Casablancai jelentés szerint oda egy angol szakértőkből álló bizottság megérkezését várják, akik azt a kérdést fogják tanulmányozni, hogy miképpen lehetne kaktuszból műgumit gyártani. A kaktusz ugyanis jelentős mennyiségű gumianyagot tartalmaz ennek az anyagnak a gyantászerű anyagoktól való különválasztása azonban eddig nagyon nehéznek bizonyult. /B. É./

Budapesti Értesítő, 1943. február 2.

VIRÁGZÓ KAKTUSZ

Írta: *Bálint Józsefné*

Egy templom hirdetőszekrényében láttam a következő plakátot: a képen szorosan egymás mellett több cserép gyönyörű, fejlett kaktusz áll. Alatta a szöveg:

„Együtt kell élned a többiekkel, de nekik is veled.”

Mindig szerettem a kaktuszokat. Szúrósak ugyan, mégis megvidámítanak. Nem szépek, de mókások, különösen, ha sokan vannak együtt. Arra azonban csak e plakát láttán gondoltam, hogy magamat, magunkat is a kaktuszfajták családjába soroljam. A kaktuszok szín- és fajtagazdagsága - képzeletemben - egy óriási, húsos, erőteljes, de különösen érzékeny fajjal bővült: az emberrel. Kaktuszok vagyunk, szorosan egymás mellé ültetve. Tüskéinkkel - akaratlanul is megsértjük egymást, többnyire azokat, akik közel vannak hozzánk, saját tüskéinkről alig veszünk tudomást, a minket ért szúrások jobban fájnak. Pedig ha tudnánk, milyen óvatosan próbálnak megkönyékezni minket sokan, mert szeretnék komolyabb sérülés nélkül átélni a velünk való találkozást, beszélgetést!

Igaz a felirat: *Együtt kell élned a többiekkel, de nekik is veled.* Nyugodtan tudomásul vehetjük, hogy belőlünk is félelmetes tüskék meredeznek minden létező irányba. A kaktusznak az a hátránya, hogy nem húzhatja be tüskéit, ahogy a macska a körmeit, amikor kedveskedni akar. Nem javíthatjuk ki, nem tüntethetjük el, nem „fojthatjuk vissza” hosszú távon azokat a tulajdonságainkat, amelyekkel másokat bosszantunk. A kaktusz-természetet nem lehet megnevelni. Akkor hogyan tegyük elviselhetővé, élvezhetővé az életet? Vagy bele kell nyugodnunk, hogy a földi élet „szurka- piszkák” sorozata?

Nincs kedvesebb látvány egy virágzó kaktusznál. A virágok változatossága szép, tiszta színei, selymes érintése feledteti a tüskék okozta sérüléseket. Mintha egy más természet lakna a növényben, amikor virágzik. Az ember el sem hiszi, hogy a virág tényleg abból a megközelíthetetlen túske-gombócból ered.

Ez lehet a megoldás: egy más természet — bennem. Valaki, aki erőlködés nélkül gyönyörű virágokat képes hozni az én életemen. Olyan virágokat, amelyek rám egyáltalán nem jellemzőek. Jézus Krisztus ez az új természet, Őt be lehet hívni, Mesterünknek el lehet fogadni. Ezután sem lesz kevesebb tüskénk. Ezután is fogunk - akaratlanul is - bántani másokat. De életünk üde, tiszta, élénk virágai elvonják a figyelmet, érdekessé, értékessé teszik amúgy érdekesen otromba kaktusz-életünket.

Aki próbált már kaktuszt virágoztatni, tudhatja: kényes művelet. Kerülni kell a világos, a sötét, a meleg, a hideg, a száraz és a nedves környezetet. De azt is figyelni kell, nem áll-e a szomszédos cserépben olyan növény, amelyet kaktuszunk ki nem állhat, s miatta nem hajlandó- minden gondoskodásunk ellenére sem - virágot hozni.

Ki az, aki ennyi figyelmet, türelmet, szeretetet pazarol életünkre? Aki bölcsen „kikeveri” a megfelelő körülményeket, helyzeteket, környezetet számunkra, hogy életünket virágzásra bírja? Isten végzi ezt és sosem mond le rólunk. Ő adta értünk és nekünk Fiát, aki Új Természetként élhet bennünk és elvégezni, ami tőlünk sosem telne.

A Bibliában olvasunk arról, hogy Istennek komoly szomorúsága, amikor látja a gondoskodással és szeretettel körülvelt ember életéről lepotyogott, elsorvadtt bimbókat, meg nem tett jókat, ki nem mondott szavakat. A bimbókat sokszor saját makacsságunk nem engedi virággá fejlődni, s ilyenkor Isten keserűen kifakad, ahogy Ézsaiás könyvében olvassuk:

„Mit kellett volna még tennem, amit meg nem tettem?” (Ezs 5,4)

Bálint Józsefné

ETIMOLÓGIA SZÓTÁR

Pozsgásnövény elnevezések jelentése latin, német és magyar nyelven.
Etymological dictionary - denotation of the succulent names in Latin, German and Hungarian languages.

M

Mediolobivia		Lobivia és rebutia közti kaktusz
medium	mittel	közép, középszerű középső
megacanthus, megacantha	gross-stachelig, gossdörnige	óriási tövisű, igen nagy tövisű
megacarpus, magacarpa	grossfrüchtig	óriási termésű
megalantha, megalanthus	grossblütige, riesenblütiger	nagy virágú
megalothelos, megalothelon	grosswarzig	óriási szemölcsű
megapotamicus	benannt nach Herkunft	élőhelyről elnevezve
megarchiza, megarchizus	grosswurzelige	nagy gyökerű
megasperma		nagy magvú
megatae	benannt nach Dr. M. Megata	Megata-féle
meglioli	benannt nach Silvio Meglioli	Meglioli-féle
meiacanthus, meiacantha	dünn-stachelig, schwach bedornete	vékony tövisű, gyengetövisű
meissnarii	benannt nach dem Kakteenfreund: Meissner	Meissner-féle
melaleucus, melaleuca	schwarzlichweiss (bedornete)	feketés-fehér
melanacanthus	schwarzstachelig	fekete tövisű
melanocarpum	dunkelfrüchtiges	sötét gyümölcsű (termésű)
melanocentrus, melanocentra	schwarzmittelig, schwarzem Mitteldorn	fekete közepű (középtövisű)
melanopotamica	benannt nach Herkunft: Argentina	élőhelyről elnevezve
melanostele	schwarzsitielig, schwarzsäulige	fekete oszlopú
melanotrichus	schwarz behaart, schwarzhaariger	feketeszőrű, feketehajas
melanoxyton	dunkelhölzig	sötét fájú
melanurus	schwarzschwanz, schwarzschwänziger	fekete farkú (uszályú)
melioratus	verbessert	javított
melispina		mézsínű tövisű
melitae	benannt nach Frau Melita Horst	Melita-féle
melleospina	honig farbig	mézsínű
mellispinga	donigfarbenen Dornen	mézsínű tövisű
mello-barretoi	benannt nach Pr. Mello-Barreto	Mello-Barreto-féle
melocactiformis	melonenkaktus formiger	Melocactus formájú
melocactoides	melonencactus ähnlicher	Dinnyekaktusz-szerű

Készítette: Kiss László (Orosháza)

Lektorálta: Dr. Erostyák Mihály (Orosháza)

Rajzolta Kalmár Nándor, Bólyai János Ált. Iskola, Debrecen.

Rajzolta Ecker Livia 3. o. tanuló, Debrecen, Szoboszló úti Ált. Iskola.